

סיוטא אפא אריכה אפונית

כישורי- חיים

תכנית ליבה לכיתות ד'

מותאמת לבתי הספר במגזר הממלכתי-דתי

שיעורים 22-25

בריונות והצקה

התבססות בקבוצה החברתית של הכיתה

התוכנית הותאמה לממ"ד ע"י:

מרים רביבו, הרב אביהוד בן יהודה, חגית וילצ'יק ונועה רוזנטל

כישורי חיים לכתה ד' מותאם לבתי הספר בממלכתי-דתי

סיוטא אפא עריכה אפונית

בריונות והצקות

רציונל:

הצקה היא תופעה שכיחה בבתי-הספר. הצקה, בריונות או הטרדה מתרחשים כאשר תלמיד או קבוצת תלמידים פוגעים באופן מכוון בתלמיד אחר. רוב ההתעללויות מסוג הצקות מתרחשות בין כותלי בית-הספר. קורה, שבתחילה התנהגויות אלה כמעט שאינן גלויות לעין, אך בהמשך הן עלולות להסלים בחומרתן. נודעת חשיבות רבה להתערבותם של המורים להפסקת התופעה כבר בשלביה הראשונים על מנת למנוע את ההסלמה, וכן על מנת להעביר מסר ברור שמדובר בהתנהגות שאיננה נורמטיבית. התנהגות של הצקות ואלימות מושפעת מן המשולש: צופה-תוקף-קורבן. לצופה השפעה רבה על המתרחש, ומכאן גם אחריות רבה. צופים פסיביים או מעודדים יוצרים אלימות רבה יותר. כאשר אין קהל שחקנים יורדים מן הבמה. ההתמודדות עם תופעות אלה דורשת מהמבוגרים הנמצאים בבית-הספר לפתח מודעות לחומרת המעשים המכוונים לפגוע באחר, להציג בפני התלמידים מסר ברור, כי בריונות והצקות הן התנהגויות אסורות ובלתי מקובלות בבית-הספר, ולהיות קשובים וערניים לתלמידים שחווים פגיעות ו/או פוגעים באחרים. מסרים מרכזיים בנושא של בריונות ושל הצקות:

- הצקה החוזרת על עצמה היא התעללות.
- טיפול בלתי הולם בתלונה על הצקה יביא בעקבותיו להתגברות התופעה.
- חשוב לשתף מבוגר בבית-הספר בכל מקרה של הצקה.
- חברים לספסל הלימודים יכולים לסייע רבות לקורבן הצקה.
- הקורבן הנתבע להתעלם מההצקה נפגע פעמיים, פעם מן ההצקה עצמה, ופעם בשל חוסר ההבנה של הסביבה למצוקתו.
- רגישותנו מתקחה כשאנו מתרגלים לתופעה חריגה, אנו עלולים להפוך לשותפים פסיביים בגרימת סבל לזולת.

מטרות:

התלמידים:

- יחשפו למסרים של אפס סובלנות לבריונות ולהצקות.
- יכירו דרכי התמודדות כאשר אנו עדים או נקלעים לאירועי הצקה ובריונות.
- יפתחו רגישות לפגיעה באחר, ויבינו את חשיבות ההתערבות והתגובה לעצירת הפגיעה.

טיוטא פא אריכה פאונות

מפגש מס' 22 : התמודדות עם הצקות

במפגש זה יתנסו התלמידים ב"כניסה לנעליים" של קורבן להצקות, תוך ניסיון להבין את חלקם של כל המעורבים. באמצעות ניתוח והבנת השתלשלות האירוע יוכלו התלמידים לגבש עמדה קוגניטיבית ורגשית השוללת בריונות, הטרדה והצקה. כמו כן, יבינו כיצד צריך להתנהג כדי שאירועי הצקה לא יתרחשו.

מהלך.

1. הכיתה תחולק לקבוצות קטנות, 4 - 6 תלמידים בקבוצה.
2. התלמידים יקבלו לעיון את סיפור האירוע "אלינור".

מה קורה לרותי?

רותי ואני חברות מכיתה א'. בשנת הלימודים שעברה הגיע לכיתתנו תלמיד חדש – ערן. מהר מאוד הוא הפך להיות ילד מקובל. הבנים העריצו אותו, הבנות חיבבו אותו וגם פחדו ממנו, כי הוא נהג לאיים שירביץ בכל פעם שלא עשו כדבריו.

יום אחד ביקש ערן להעתיק שיעורים מרותי, שהייתה תלמידה מצטיינת, והיא לא הסכימה. כל אותו יום קילל ערן את רותי: "שמנה, מגעילה" ואיים עליה. "חכי, תראי מה יהיה לך!" צעק לעברה כשהלכנו הביתה. הצעתי לרותי להתעלם ממנו, אך הוא המשיך "ללוות" אותנו הביתה באיומים ובקללות. מאז אותו יום לא הפסיק ערן להציק לרותי. בהפסקות הלך אחריה וקילל, ושאר הבנים חיקו אותו. בהתחלה ניסתה רותי לענות ולהתגונן, אבל המצב הלך והחמיר, והיא הפסיקה להגיב. כל הבנות בכיתה ידעו שערן יורד לחייה... מקלל, משפיל, מעליב... ריחמתי על רותי, אבל מה כבר יכולתי לעשות? הבנות בכיתה אף פעם לא התערבו, כולנו הצענו לה להתעלם ממנו. אמרתי לרותי שחבל שהיא לוקחת כל כך ללב, חבל שירדה בלימודים בגללו, אבל כלום לא עזר. גם כשרותי התחילה להיעדר הרבה ולא להכין שיעורים, חשבנו שהיא מגזימה. אז מה אם הוא מקלל ומציק – בגלל זה היא צריכה להפסיק לתפקד?! היא אפילו דיברה אתי על כך שהיא רוצה לעבור בית-ספר.

מחנכת הכיתה הרגישה שמשהו לא כשורה עם רותי והזמינה את ההורים. אני זוכרת שרותי הייתה לחוצה מאוד, והבטיחה שתעשה מאמץ להעלות שוב את ציוניה. האמת שכעסתי עליה, כבר לא היה כיף אתה ומצאתי חברה חדשה...

3. התלמידים יתבקשו לענות כל אחד לעצמו על שאלות אחדות, ואחריהן לקיים שיח קבוצתי.

להלן השאלות:

כישורי חיים לכתה ד' מותאם לבתי הספר בממלכת-דתי

טיוטא פא אריכה פאונות

מה לדעתכם מרגישה רותי?

מדוע הפך התלמיד החדש למקובל בכיתה?

מה קורה לחברה של רותי?

מה הייתם עושים במקומה?

3. לאחר שתשוחח על שאלות אלו, תתכונן הקבוצה להציג במליאה את הדיון הקבוצתי על

השאלות הבאות:

מתי בעת האירוע היה אפשר לזהות שרותי במצוקה?

האם זכותה של רותי לא לתת להעתיק?

האם זכותה של רותי שלא יציקו לה?

מה דעתכם על העצה שניתנה לרותי?

4. דיון כיתתי:

מה יכולים היו תלמידי הכיתה לעשות?

האם גם בכיתה שלנו יכול להתרחש אירוע כזה?

מה היינו מצפים מהמורה לעשות לאחר שגילתה מה קרה?

בסיום הדיון תציג המורה שאלה: האם אירוע כזה יכול להתרחש בכיתה שלנו? מה ניתן לעשות על

מנת למנוע מאירוע כזה להתרחש?

טיוטא ללא עריכה לשונית

מפגש מס' 23: להיות בסרט הזה.. בריונות והצקות

רציונל

במפגש זה יתנסו התלמידים בניתוח אירוע הצקה מזוויות מבט של כל אחד מהמעורבים. התלמידים יראו איך אותו אירוע נחוה ומפורש באופן שונה על-ידי אנשים שונים. על-אף שהתלמידים יתנסו ב"כניסה לנעליים" של כל אחד מהמעורבים באירוע ואולי אפילו יזדהו או יבינו את המעורבים, המסר החברתי והמוסרי המנחה אותנו הוא, שאין מקום להצדיק התנהגות מטרידה. התנהגות של אפס סובלנות כלפי בריונות, הצקה והטרדה היא המחייבת כל אדם.

מהלך

1. המורה תחלק שנית את סיפור האירוע רותי.
2. הכיתה תתחלק לקבוצות בנות 5 תלמידים. כל קבוצה תחלק בין חבריה תפקידים.
רותי
החברה
המורה
חבר מהכיתה
הילד המציק..
3. כל אחת מהדמויות תתבקש לכתוב את סיפורה האישי. מה היא חושבת? מה היא מרגישה?
ממה היא פוחדת?
מה היא הייתה רוצה לעשות..
כשיסיימו, יתבקשו התלמידים להחליף תפקידים, כך שכל אחד יהיה בתפקיד הילד שישב מימינו. ושוב, כל אחד בהתאם לתפקיד יתבקש לכתוב את סיפור הדמות.
מה חושבת הדמות? מה מרגישה הדמות? ממה היא פוחדת? מה הייתה רוצה לעשות?
4. הקבוצה תשתף את חבריה, מה כתבו התלמידים בכל תפקיד. האם תלמידים שונים חוו חוויות דומות? שונות?
מה עשה את ההבדל?
האם החלפת התפקידים שינתה משהו בסיפורים שלהם?
5. במליאה:
התלמידים יספרו מה למדו מהמשימה.
המורה תסכם את הדיון תוך הדגשת המסרים הבאים:
* כל אחד מאתנו יכול באחד הימים למצוא את עצמו במצב דומה.
* לפעמים, אנשים שונים מפרשים באופן שונה אותו אירוע, ולכן כדאי לנסות להבין מה חושב ומרגיש האחר, ולדבר על כך.
* בכל מקרה, אם משהו מרגיש מאוים, ההתנהגות המאיימת חייבת להיפסק, וזו אחריותם של כל ה"משתתפים בסרט".

טיוטא אפא צריכה לעפונות

**מפגש מס' 24: מצבים שבהם אני פגעתי...הצקתי, התנהגתי בבריונות
כלפי אחר....**

רציונל

במפגש זה תחזיק המודעות העצמית של התלמידים לדרכי התנהגותם וליחסם לאחר. כמו כן, יבררו התלמידים איך הם נוהגים לפעול ולהגיב כשמישהו אחר פוגע בהם. התנהגות כל אדם תלויה בו. עליו להישמר מלפגוע ולא לאפשר שיפגעו בו. ניתן ללמד ילדים להגיב באופן מקדם ובונה כנגד פגיעה, הצקה ובריונות המופעלים כלפיהם וכלפי הסובבים אותם.

מהלך

התלמידים יקבלו דף עם התחלה של משפטים. הם יתבקשו להשלים את המשפטים.

פעם התנהגתי בבריונות כלפי חבר....

פעם התנהג אלי מישהו בבריונות או הציק לי...

בפעם הבאה שארצה להציק למישהו אומר לעצמי...

בפעם הבאה שמישהו יציק לי אומר לעצמי...

התלמידים ישלימו את המשפטים.

במליאה תבקש המורה מהתלמידים לספר מה כתבו.

מסר מרכזי: ניתן למנוע מעורבות בכל אחד מהמצבים.

6. אפס סובלנות להצקות ולבריונות.

הכיתה תנסח רשימה של דברים שאפשר לעשות כאשר מציקים לך.

הרשימה יכולה להיות תלויה בכיתה.

התלמידים יתבקשו לחשוב ולשתף את חבריהם כיצד אפשר למנוע מצבים של הצקות ושל בריונות בכיתה ובבית-הספר.

המורה תרשום את הרעיונות שהתלמידים יעלו.

לדוגמה:

אם רואים שמישהו מציק, להעיר לו ולא לשתוק.

אם רואים שמישהו מציק לפנות למבוגר.

אם מישהו מציק לי לפנות למבוגר.

לכתוב במקומות שונים בבית-ספר שכאן לא מציקים.

לדבר עם ילדים שמציקים ולשאול אותם למה הם עושים את זה, ואם יש סכסוך לנסות לפתור אותו.

להעניש ילדים מציקים.

לכל קבוצה יחולקו בריסטולים, צבעים ומצבעים (טושים).

כל קבוצה תתבקש להמציא משפט או חמשיר שיביע את המסר של "אפס סובלנות להצקות ולבריונות".

כל קבוצה תציג את התוצר שלה. התוצרים ייתלו בכיתה.

אפשרות נוספת - כל קבוצה תנסח משפט שיביע התנגדות להצקות ולבריונות, ותחשוב מהי התגובה המועדפת על-ידה כלפי ילדים מציקים.

כישורי חיים לכתה ד' מותאם לבתי הספר בממלכת-דתי

סיוטא פא אריכה פאונות

מפגש מס' 25: מקורות סיוע

ילדים, כמבוגרים, נתקלים בקשיים ובמצוקה, אך לא תמיד יודעים כיצד לבקש עזרה וממי לבקשה.
חלקם חוששים להיחשף ולתקשר עם הזולת בעת מצב של לחץ או של קושי.
לעיתים המאבק בין הרצון להיות עצמאיים לבין הרצון לקבל עזרה מעכב את הפנייה ואת בקשת הסיוע.
במפגש זה יכירו התלמידים מקורות סיוע במעגלי השתייכות שונים, ויתנסו בפנייה לעזרה בסביבתם המיידית ולשירותי סיוע ייחודיים לטיפול במצבי לחץ. כמו כן יתרגלו מתן סיוע לאחרים.

פנקס הכתובות שלי

מומלץ להציע לתלמידים להכין בבית, בעזרת בני המשפחה, פנקס אישי ובו כתובות ומספרי טלפון של מקורות סיוע.

כמו כן, ניתן להפנות אותם לספר הטלפונים ולכתובות של מקורות סיוע המתפרסמות בעיתונות.

1. התלמידים יציגו את פנקס הכתובות האישי שלהם, ויספרו כיצד הכינו אותו עם בני משפחתם, ועל התגובות של בני המשפחה.

2. התלמידים יספרו על ניסיונות פנייה שהיו להם בעבר, שבהם נעזרו בכתובות שונות.

מומלץ לרכז את הכתובות המיועדות לפנייה, ולהציג אותן במקום בולט בכיתה ובבית.

דוגמה לפנקס כתובות אישי:

פנקס הכתובות שלי

.....

במקום העבודה של ההורים _____

בבית-הספר _____

בבית השכנים _____

במד"א _____

במשטרה _____

במכבי אש _____

במוקד העירוני _____

כישורי חיים לכתה ד' מותאם לבתי הספר בממלכת-דתי

סיוטא פפא אריכה פפונות

איך פונים?

בפעילות זו יתרגלו הילדים פנייה לעזרה.

הם ילמדו אופני פנייה שונים אל מקורות סיוע.

1. הכיתה תאורגן תחנות-תחנות:

- **שיחת טלפון** - בכל תחנה יהיה מכשיר טלפון, כדי להגיב על פניות בטלפון.

- **מכתב** - בכל תחנה תהיה תיבת מכתבים, כדי להגיב על פניות בכתב שיתקבלו בה.

- **שיחה** - בתחנה ישבו ילדים למפגש פנים אל פנים עם הפונים לעזרה.

- **אמצעי התקשורת** - בכל תחנה יאלתרו רדיו או טלוויזיה, ומן המכשירים המאולתרים יגיבו ילדים על פניות חבריהם.

2. התלמידים יתרגלו פנייה לגורמי סיוע בתחנות השונות. בעת הפנייה רצוי לשים לב לנקודות הבאות:

- דרך הצגת הפונה את עצמו.

- מידת המיקוד של ניסוח הקושי או של הבעיה, שהיא סיבת הפנייה.

- עיתוי הפנייה.

- דרך התמודדות של הפונה עם אי-יכולתו של הנמען להיענות מיד.

מומלץ "להקפיא" (פריז) מדי פעם את הפעילות כדי לקבל משוב, שבו יציגו הילדים בפני המליאה את אופן פנייתם, ולקיים דיון על כך.